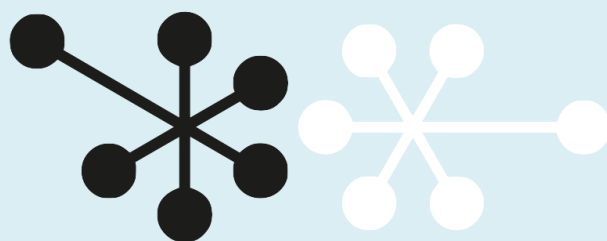

LIFE / FIT FOR REACH

BIEŽĀK UZDOTIE JAUTĀJUMI PAR
KĪMISKO VIELU PĀRVALDĪBU UN
BĪSTAMO VIELU AIZVIETOŠANU

2020

SATURS

Vispārīgi jautājumi	5
1. Vai pulveri ir ķīmiskas vielas?	5
2. Vai nanomateriāls (nanodaļiņa) ir ķīmiska viela?	5
3. Vai arī neliela bīstamo ķīmisko vielu koncentrācija var kaitēt veselībai?	5
4. Kur ātri var atrast informāciju par vielām?	5
5. Vai uz manu uzņēmumu attiecas REACH regula?	6
6. Kā noskaidrot, vai uzņēmums izmanto ķīmiskas vielas?	6
7. Kā es varu zināt, kuras vielas ir endokrīnās sistēmas bojātājas vielas?	6
8. Kā var zināt, kuras vielas ir bīstamas videi?	6
9. Kā var zināt, kuras vielas ir noturīgas, bioakumulatīvas, un toksiskas (PBT) vai ļoti noturīgas, ļoti bioakumulatīvas (vPvB)?	7
10. Kāda ir atšķirība starp bīstamību un risku?	7
Ķīmisko vielu pārvaldība	7
11. Ar ko sākt ķīmisko vielu pārvaldību uzņēmumā? Vai ar ķīmisko vielu uzskaiti jeb inventarizāciju?	7
12. Visas uzņēmuma izmantotās vielas un maisījumi atbilst likumu prasībām, kāpēc tie jāaizvieto?	8
13. Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?	8
14. Kam uzņēmumā jāuzņemas atbildība par aizvietošanu?	9
15. Mēs kopā ar partneri no ASV vēlētos izmantot jaunu tehnoloģiju un arī ASV ražotas ķīmiskās vielas. Vai REACH mums nosaka kādus pienākumus?	9
Normatīvo aktu prasības	9
16. Kur noskaidrot, vai uz vielu attiecas kādi ierobežojumi?	9
17. Vai aizvietošanu pieprasa darba attiecības regulējošie tiesību akti?	10
18. Vai saskaņā ar Direktīvu par rūpnieciskajām emisijām (IED) ir nepieciešama aizvietošana? ..	11
19. Vai ES ierobežojumi tiek piemēroti arī tad, ja eksportēju ķīmisko vielu?	11
Drošības datu lapas (DDL)	12
20. Kas ir drošības datu lapa un kur to var iegūt?	12
21. Vai man ir nepieciešamas visu izmantoto ķīmisko vielu un maisījumu drošības datu lapas (DDL)?	12

22. Mēs izmantojam tikai tādas krāsas, kuras mums pieprasa klienti, un apgalvo, ka tās ir drošas. Vai mums jāsaņem šo krāsu drošības datu lapas?	13
23. Kā novērtēt, vai esošās drošības datu lapas ir pareizas?.....	13
24. Vietas piegādātājs ir atsūtījis ļoti sliktas kvalitātes drošības datu lapu (DDL). Vai es varu izmantot labāku interneta resursos atrastu DDL?.....	14
25. Kā es varu pārbaudīt, vai drošības datu lapa (DDL) nav novecojusi?	14
26. Kura informācija drošības datu lapā norāda, ka būtu jāapsver konkrētās vielas aizvietošana?	14
27. Vai drošības datu lapai ir jābūt latviešu valodā?	14
28. Kā darbiniekus iepazīstināt ar drošības datu lapās sniegto informāciju?	15
29. Vai drošības datu lapas pielikums (iedarbības scenāriji) var palīdzēt aizvietošanā?	15
30. Kas ir atbildīgs par drošības datu lapas atjaunināšanu? Vai piegādātāja pienākums ir to atsūtīt, kad ir veikta atjaunināšana?	15
31. Pārbaudot informāciju par piegādātajām vielām Eiropas ķīmisko vielu aģentūras (ECHA) datu bāzē, secinu, ka dažas vielas DDL ir klasificētas citādāk. Kuru klasifikāciju izmantot?	16
Aizvietošanas uzsākšana	16
32. Kā uzsākt vielu aizvietošanu uzņēmumā?	16
33. Vai ir kāds kontrolsaraksts, lai uzzinātu, vai ir nepieciešams aizvietot?.....	16
34. Kā pārliecināt uzņēmuma vadību atteikties no bīstamajām vielām?.....	17
35. Ko darīt, ja klienti pieprasa izmantot bīstamās vielas, kuras uzņēmums vēlētos aizvietot?... 17	
36. Cik ilgā laikā var īstenot aizvietošanu?	18
37. Vai ir apkopotī veismīgi aizvietošanas piemēri konkrētām rūpniecības nozarēm?.....	18
38. Esmu nodibinājis ražošanas uzņēmumu un vēlos izstrādāt procesus / produktus, lai nākotnē izvairītos no aizvietošanas. Kas man būtu jāzina?.....	18
Aizvietošanas kandidātu noteikšana.....	18
39. Kā izvērtēt, kuru vielu aizvietot vispirms?	18
40. Ir vairākas vielas, kuras mēs identificējam kā kandidātus aizvietošanai. Kā mēs varam zināt, kura no tām ir vissvarīgākā?	19
41. Kuriem ķīmisko vielu sarakstiem būtu jāpievērš īpaša vērība? Kas ir "SIN List" saraksts?.....	19
42. Kas man jādara, ja uzzināju, ka mana ķīmiskā viela ir kandidātu sarakstā?	19
43. Ja mēs izmantojam tikai uzticamu Eiropas uzņēmumu ražotās ķīmiskās vielas, mums nav jāsaņemas par aizvietošanu?	20

44. Visas mūsu izmantotās ķīmiskās vielas tiek pienācīgi pārvaldītas (droša uzglabāšana, darba drošības pasākumu piemērošana utt.). Vai mums tik un tā ir jāaizvieto?	21
45. Vai ir kādi elektroniski rīki, kas varētu palīdzēt noteikt piemērotas alternatīvas bīstamām vielām?	21
46. Uzņēmuma notekūdeņos tika atrastas bīstamas vielas, taču mēs šādas vielas neizmantojam. Ko mums vajadzētu darīt?	21
Alternatīvu meklēšana	22
47. Kā noteikt alternatīvas? Vai jautāt informāciju piegādātājam? Kur un kā atrast potenciālās alternatīvas aizvietošanai (datu bāzes, tīmekļa vietnes utt.)?	22
48. Kā novērtēt, kura ir labākā izvēlētā alternatīva, ja esmu identificējis vairākas alternatīvas?. 22	
Alternatīvu novērtējums	22
49. Ko darīt, ja nav atbilstošu alternatīvu?.....	22
50. Uzņēmums varētu samazināt dezinfekcijas līdzekļu lietošanu, kuru sastāvā ir videi bīstamas vielas, uzstādot jaunas iekārtas, kurās tiek izmantota apkure, taču tās patērē vairāk enerģijas. Kā novērtēt, vai tas ir videi draudzīgāks risinājums?	23
51. Ko darīt, ja vielas aizvietošana ietekmējusi produktu kvalitāti (produktam nav līdzvērtīgas īpašības, kvalitāte)?	23
Atbalsta saņemšana	23
52. Kas varētu palīdzēt saprast, kā veikt aizvietošanu?	23
53. Kur meklēt sekmīgus aizvietošanas piemērus?	24
54. Vai aizvietošanas procesā var palīdzēt uzraugošās iestādes?	24
55. Kā novērtēt, vai konsultants ir kompetents?	24
56. Vai mazs uzņēmums spētu paša spēkiem aizvietot bīstamās vielas?	24
57. Kur meklēt finansiālu atbalstu aizvietošanai, ja nepieciešami lieli ieguldījumi?.....	24
58. Kādas ir aizvietošanas izmaksas?.....	24
Aizvietošanas ieguvumi.....	25
59. Ko uzņēmums iegūst no bīstamo vielu aizvietošanas?	25
60. Kā uzņēmumam mārketinga nolūkos izmantot veiksmīgu bīstamās vielas aizvietošanu?	25
61. Ja atklāsim, ka izmantojam bīstamas ķīmiskas vielas, vai nekaitēsim uzņēmuma tēlam?.....	25
62. Vai ir kādi piemēri, kad aizvietošana ir bijusi izdevīga, bez lieliem sākuma finanšu ieguldījumiem?	26

Vispārīgi jautājumi

1. Vai pulveri ir ķīmiskas vielas?

Pulveri (putekļi, talks) vai granulas ir ķīmiskas vielas, jo tām nav īpašas formas, struktūras vai virsmas, kas noteiktu to funkciju. Pulveris nozīmē, ka ķīmiska viela sastāv no cietām sausām smalkām daļiņām. Var būt dabiski vai sintētiski pulveri. Tie var būt kā viena ķīmiska viela vai vielu maisījums, piemēram, garšviela karijs ir dabisks maisījums, kosmētikas pūderis - sintētisks maisījums.

2. Vai nanomateriāls (nanodaļiņa) ir ķīmiska viela?

Tā ir ķīmiska viela, kuras daļiņu izmērs ir no 1 līdz 100 nanometriem. Tas atbilst REACH un CLP regulās noteiktajam vielas definējumam, tādējādi tiem tiek piemēroti šo regulu noteikumi, un tie ir jāreģistrē un jāklasificē tāpat kā citas vielas.

No 2020. gada 1. janvāra REACH regulā ir [papildu prasības nanomateriāliem](#), kuri nav vielas nanoformā.

3. Vai arī neliela bīstamo ķīmisko vielu koncentrācija var kaitēt veselībai?

Par daudzām mūsdienās izmantotajām ķīmiskajām vielām nemaz nav zināms, vai tās rada/neradu kaitējumu zemā koncentrācijā, tāpēc būtu maksimāli jāsamazina saskare ar šīm vielām. Turklāt cilvēki un vide nav pakļauti tikai vienas ķīmiskas vielas iedarbībai, bet gan īstam ķīmikāliju kokteilim. Tādā gadījumā, mijiedarbojoties un pastiprinot ietekmi, jau var būt arī negatīvi efekti. To vai kokteiļa efekts nostrādās, ir grūti noteikt, tāpēc, jo mazāka saskare un ar mazākām koncentrācijām, jo mazāks ir arī potenciālais risks.

4. Kur ātri var atrast informāciju par vielām?

Informāciju par (bīstamām) vielām var atrast Eiropas ķīmisko vielu aģentūras ([ECHA datubāzē](#)). Tā piedāvā trīs līmeņu informāciju: kopsavilkumu (infokarte), detalizētāku informāciju (īss profils) un informācija, kas tieši iegūta no reģistrācijas dokumentācijas (reģistrēto vielu datubāzes).

Ja meklēšanas logā ievadāt vielas nosaukumu, CAS vai EK numuru, tiek piedāvāts vielas ieraksts. Uzklīkšķinot uz tā, var apskatīt vielas infokarti, kur var iegūt pamatinformāciju par vielu, bīstamības apzīmējumus un vielas īpašības, kā arī informāciju par vielas drošu lietošanu un atbilstošajām normatīvu prasībām u.c.

No infokartes var piekļūt īsajam vielas profilam un reģistrācijas datubāzei, kā arī apkopojumam par likumu prasībām, kas attiecas uz šo vielu, un PACT (sabiedrisko darbību koordinācijas rīkam), kas informē par pašreizējām un paredzētajām regulatīvajām darbībām.

5. Vai uz manu uzņēmumu attiecas REACH regula?

REACH regula skar ikvienu, pat patērētājus.

REACH attiecas uz daudziem uzņēmumiem un [atkarībā no to lomas](#) (vienam uzņēmumam var būt pat vairākas) ir dažādas prasības:

- *ražotājam* (ja ražojat vielas pašpatēriņam, pārdošanai vai piegādei citiem uzņēmumiem) ir vairāki svarīgi pienākumi, t.sk., savu vielu reģistrācija¹;
- *importētājam* (ja pārkat atsevišķas ķīmiskas vielas, maisījumus vai izstrādājumus, piemēram, apģērbu, mēbeles vai plastmasas izstrādājumus no valstīm ārpus ES/EEZ) arī būs pienākumi saskaņā ar REACH;
- *izplatītājam* (ja ķīmisko vielu vai maisījumu iegūstat EEZ, uzglabājat un pēc tam laižat tirgū (arī zem sava zīmola, nekādā veidā nemainot ķīmisko sastāvu) arī būs pienākumi saskaņā ar REACH;
- *pakārtotam lietotājam* (ja rūpnieciskajā vai profesionālajā darbībā lietojat ķīmikālijas) arī būs pienākumi saskaņā ar REACH.

6. Kā noskaidrot, vai uzņēmums izmanto ķīmiskas vielas?

Ķīmiskās vielas vai maisījumi var būt šķidrums, cietā veidā, pulverveida vai gāzveida. Tie var būt dabiski vai sintētiski. Tā piemēram, tīrīšanas līdzekļi, metāla sāļi, smērvielas, polimēri, skābes, slāpekļa gāze, šķīdinātāji, pārklājumi vai tinte.

Parasti visi profesionālai lietošanai paredzētie produkti, ko uzņēmums iegādājas, kas ir šķidrums vai gāze, ir ķīmiskas vielas. Turklāt visi sintētiskie cietie izejmateriāli, kas ir pulverveida vai granulās (nav pārtika vai barība, arī dabiski organiskas izcelsmes materiāli, piemēram, koks, vilna, āda utt.) un kuriem vēl nav īpašas formas, piemēram, skrūve, galds vai poga, arī ir ķīmiskas vielas. Ja vēlaties uzzināt, vai uzņēmums izmanto ķīmiskas vielas, varat pārbaudīt materiālu pārvaldības sistēmu (ja tāda ir) vai to, ko uzņēmums iegādājas/iegūst kā izejmateriālu.

7. Kā es varu zināt, kuras vielas ir endokrīnās sistēmas bojātāji?

Pārbaudiet ECHA [sarakstu ar vielām, kurām veic endokrīnās sistēmas traucējumus izraisošu īpašību izvērtēšanu](#) saskaņā ar REACH vai Biocīdu regulu. [SinList](#) sarakstā ir vielas, kuras saskaņā ar REACH ir oficiāli identificētas kā īpaši bīstamas vielas (SVHC), un arī citas vielas, kuras organizācija ChemSec novērtējusi kā ļoti bīstamas pēc to īpašībām, ieskaitot [endokrīnās sistēmas bojātāji](#). [Šeit ir atrodamas vielas, kas ir pievienotas sarakstam tikai dēļ to negatīvās ietekmes uz endokrīno sistēmu.](#)

8. Kā var zināt, kuras vielas ir bīstamas videi?

Visvieglāk to noskaidrot, apskatot vielu vai maisījumu bīstamības (H) frāzes: bīstamība videi sākas ar ciparu 4, piemēram, H410, H411. H frāzes, kas sākas ar 2 nozīmē fizikālo bīstamību, bet - ar 3 – bīstamību veselībai.

¹ reģistrācija nav jāveic, ja vielas ražošanas apjoms ir mazāks nekā 1 tonna gadā vai ja viela ir atbrīvota no reģistrācijas, piemēram, aktīvās vielas izmantošanai farmācijā vai biocīdos.

9. Kā var zināt, kuras vielas ir noturīgas, bioakumulatīvas, un toksiskas (PBT) vai ļoti noturīgas, ļoti bioakumulatīvas (vPvB)?

Ja viela vai maisījums atbilst noturīgas, bioakumulatīvas un toksiskas (PBT) vai ļoti noturīgas, ļoti bioakumulatīvas (vPvB) vielas kritērijiem, tas jānorāda drošības datu lapas (DDL) sadaļā 2.3 “Citi apdraudējumi” vai DDL sadaļā 12.5. “PBT vai vPvB novērtējums”. Piemēram, “Viela atbilst vPvB kritērijiem saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1907/2006 XIII pielikumu”.

Lai identificētu vielas, kas atbilst PBT un vPvB vielu kritērijiem, varat pārbaudīt arī [ECHA kandidātu sarakstu](#) un citus sarakstus, piemēram, [PBT novērtēšanas sarakstu](#), [Sabiedrisko darbību koordinācijas rīku \(PACT\)](#), [SinList](#).

10. Kāda ir atšķirība starp bīstamību un risku?

Kopumā bīstamību definē kā iespēju nodarīt kaitējumu. Risks ir varbūtība, ar kādu var rasties bojājumi.

Ķīmisko vielu kontekstā bīstamība ir vielas vai maisījuma fizikāli ķīmiskās, veselībai un videi kaitīgās īpašības.

Risks raksturo varbūtību, ka ķīmiska viela var nodarīt kaitējumu, pamatojoties uz paredzamā iedarbības līmeņa salīdzinājumu, t.i., daudzumu, ilgumu un biežumu (cik daudz, cik ilgi, cik bieži) cilvēkam vai videi saskaroties ar ķīmisko vielu un tās koncentrāciju vai iedarbību, kuru pārsniedzot ir sagaidāms konkrēts kaitējums.

Ja tiek identificēts risks, piemēram, izmērītais vielas ekspozīcijas līmenis darbavietā pārsniedz noteikto robežvērtību, darba devējam būtu jārīkojas un jānovērtē, vai vielu var aizstāt vai īstenot tehniskus pasākumus vai izmantot individuālos aizsardzības līdzekļus, lai uzlabotu situāciju.

Ķīmisko vielu pārvaldība

11. Ar ko sākt ķīmisko vielu pārvaldību uzņēmumā? Vai ar ķīmisko vielu uzskaiti jeb inventarizāciju?

[Ķīmisko vielu pārvaldības elementi](#) ir iegāde, uzglabāšana, likvidēšana, iekšēja saziņa par ķīmisko vielu riskiem un citi. Vielu [inventarizācija](#) ir svarīga, jo apkopo pamatinformāciju citu procesu plānošanai vai īstenošanai.

Ķīmikāliju inventarizācijas sarakstā jābūt visu uzņēmumā izmantoto ķīmisko vielu un maisījumu pārskatam. Tajā jāiekļauj informācija par vielu identitāti, klasifikāciju, uzglabāšanu, lietošanas vietu un daudzumu, galaproduktu un visu citu informāciju, kas attiecas uz drošu bīstamo ķīmisko vielu izmantošanu.

Ķīmisko vielu uzskaiti var uzskatīt par labas ķīmisko vielu pārvaldības stūrakmeni.

Latvijā pamatprasības ķīmisko vielu un maisījumu uzskaitē uzņēmumos, kas tās ražo vai importē, nosaka [MK noteikumi Nr. 795 Ķīmisko vielu un maisījumu uzskaites kārtība un datubāze](#) (22.12.2015).

Inventarizāciju var izmantot arī, lai:

- strukturētu sistemātisku informācijas vākšanu par izmantotajām (bīstamām) ķīmiskajām vielām;
- iegūtu pārskatu par to, kādas bīstamās ķīmiskās vielas tiek izmantotas, un izveidotu pārskatu pa to, kas būtu jāveic, lai uzlabotu, piemēram, darbinieku drošību, vidi, iekārtu drošību vai saražotos produktus;
- noteiktu prioritātes un izstrādātu uzņēmuma nākotnes stratēģijas un attīstības plānus;
- palīdzētu novērtēt izejmateriālu un saražoto produktu atbilstību normatīvu prasībām;
- ļautu ātri atrast nepieciešamo informāciju, piemēram, uzraugošajām institūcijām vai klientiem.

Šeit jūs varat lejupielādēt [ķīmisko vielu inventarizācijas saraksta](#) paraugu.

12. Visas uzņēmuma izmantotās vielas un maisījumi atbilst likumu prasībām, kāpēc tie jāaizvieto?

Jums vajadzētu apsvērt iespēju aizstāt tās ķīmiskās vielas, kas var radīt problēmas cilvēku veselībai un videi. Dažas no ES tirgū esošajām vielām un maisījumiem, kaut arī tie ir likumam atbilstoši, var būt bīstami videi un cilvēku veselībai. Tā kā jūs esat atbildīgs par saviem produktiem, jums vajadzētu izvairīties no jebkādam to radītām problēmām.

Galvenais nosacījums, kāpēc jāpārlicinās, vai nav nepieciešama bīstamo ķīmisko vielu aizvietošana - uz tām nākotnē varētu attiekties kādi ierobežojumi. Pāreja uz drošākām ķīmikālijām nodrošinātu uzņēmumam konkurences priekšrocības, uzlabotu darba vidi (mazāk darba drošības pasākumi, mazāk potenciālās saslimstības un samazinātu uzņēmuma darbības radītos vides riskus).

Tāpat jūsu produkts varētu kļūt pievilcīgāks potenciālajiem pircējiem, jo būtu drošāks.

[Skat. brošūru](#), lai pārlicinātos, vai jūsu izmantotās ķīmiskās vielas būtu [jāaizvieto](#).

13. Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?

Lai izmantotu tikai “nākotnē drošas” vielas, sistemātiski jāizvērtē izejmateriāli, iespējams, sadarbībā ar personu, kas uzņēmumā ir atbildīga par veselības, drošības un vides pārvaldību. Kaut parasti atsevišķas vielas tiek regulētas, uzņēmumi galvenokārt izmanto maisījumus, tāpēc pirms to iegādes ir svarīgi novērtēt visas tā sastāvdaļas un iespējamās nākotnes ierobežojumus. Ir vairāki saraksti, kas norāda, ka vielai nākotnē var noteikt kādus ierobežojumus. Parasti to var pārbaudīt vai filtrēt, izmantojot CAS numuru, EK numuru vai vielas nosaukumu.

- Lai noteiktu, vai vielai jau ir ierobežojumi, pārbaudiet jauno datubāzi EUCLEF. Ievadot vielas identitāti, datubāze parādīs visus spēkā esošos tiesību aktu ierobežojumus, kas uz to attiecas.
- [Sabiedrisko darbību koordinācijas rīks \(PACT\)](#) parāda, vai atbildīgās iestādes: o veic REACH vielas novērtēšanu (SEV – *substance evaluation*);

- o novērtē tās bīstamās īpašības, piemēram, PBT / vPvB vai ED;
- o sagatavo riska pārvaldības iespēju analīzi (RMOA- *risk management option analysis*), kas ir process, kurā jāidentificē labākā iespēja vielas regulēšanai;
- o novērtē tās iekļaušanu kandidātu sarakstā (SVHC identifikācija).

Ja vielu izvērtē iekļaušanai kandidātu sarakstā - tas jau ir nopietns brīdinājums.

Lai iegūtu papildu informāciju, lasiet arī jautājumu ["Kas man jā dara, ja uzzināju, ka mana ķīmiskā viela ir kandidātu sarakstā?"](#)

Papildus var pielietot "grupas pieeju". Piemēram, bisfenols A (BPA) ir iekļauts REACH kandidātu sarakstā, tas ir SVHC. Citiem bisfenoliem ir līdzīga struktūra, un tiem, iespējams, ir līdzīga bīstamība kā BPA, taču to pierādīšanai un/vai ierobežojuma priekšlikuma izstrādei var nebūt pietiekami daudz pierādījumu. Tāpēc šajā ziņā BPA aizstāšana ar BPS varētu nebūt pārāk ilgtspējīgs lēmums.

14. Kam uzņēmumā jāuzņemas atbildība par aizvietošanu?

Lai veiksmīgi īstenotu aizvietošanu, vispirms būtu jābūt vienam procesa vadītājam. Šī persona parasti ir atbildīga par tādām jomām kā vide vai kvalitāte, ķīmisko vielu pārvaldība. Mazos uzņēmumos darbu var koordinēt arī uzņēmuma vadītājs.

Atkarībā no aizvietošanas gadījuma procesā var būt iesaistīti vēl vairāki speciālisti – iepirkumu departamenta pārstāvis, atbildīgais par tehniskajiem procesiem, kvalitāti, ražošanu u.c., kā arī strādnieki, kuriem iespējams pēc pārmaiņām nāksies mainīt ierasto darba procesu.

15. Mēs kopā ar partneri no ASV vēlētos izmantot jaunu tehnoloģiju un arī ASV ražotas ķīmiskās vielas. Vai REACH mums nosaka kādus pienākumus?

Jā. Īsumā: ja jums būs nepieciešamas vielas kā tādas vai ietvertas maisījumos, kuru masa pārsniedz 1 t/g, jums tās visas ir jāreģistrē, jo saskaņā ar REACH jūs tiekat uzskatīts par importētāju. Pārbaudiet, vai šo vielu ražotājs jau nav vienīgais pārstāvis ES, kas ir veicis vielu reģistrāciju. Šādā gadījumā atkārtota reģistrācija nav nepieciešama.

Pārbaudiet [jautājumus un atbildes ECHA](#) tīmekļa vietnē un / vai sazinieties ar savu [nacionālo REACH palīdzības dienestu](#).

Normatīvo aktu prasības

16. Kur noskaidrot, vai uz vielu attiecas kādi ierobežojumi?

To var pārbaudīt EUCLEF datubāzē. Ievadot vielas identitāti, datubāze parādīs, kādi ierobežojumi uz to attiecas.

Lai noteiktu, vai uz vielu nākotnē varētu attiekties ierobežojumi, jāpārbauda [Sabiedrisko darbību koordinācijas rīks](#) (PACT), kas parāda, vai iestādes veic vai īsteno kādas regulējošas darbības, piemēram:

- veic REACH vielas novērtēšanu (SEV – *substance evaluation*);
- izvērtē īpaši bīstamās īpašības, piemēram, PBT / vPvB vai ED;
- sagatavo riska pārvaldības iespēju analīzi (RMOA- *risk management option analysis*), kas ir process, kurā jāidentificē labākā iespēja vielas regulēšanai;
- novērtē vielas iekļaušanu kandidātu sarakstā (SVHC identifikācija);
- gatavo ierobežojumus saskaņā ar REACH;
- gatavo priekšlikumus saskaņotai klasifikācijai un marķēšanai.

17. Vai aizvietošanu pieprasa darba attiecības regulējošie tiesību akti?

Jā un Nē.

Darba ņēmēju aizsardzības tiesību aktos ir skaidra hierarhija attiecībā uz ķīmikāliju risku pārvaldību: ja iespējams, riski jānovērš, aizvietojot bīstamo ķīmisko vielu un tas jāaizvieto ar mazāk bīstamu alternatīvu. Tas liek novērtēt, vai aizvietošana ir iespējama. Tikai tad, ja tas nav iespējams, piem. nav pieejamas piemērotas alternatīvas, pieļaujams neaizvietot, bet gan īstenot tehniskos pasākumus, lai pēc iespējas mazinātu risku. Tomēr lēmums būtu regulāri jāpārskata.

ES principi attiecībā uz darbinieku aizsardzību pret bīstamām vielām ir izklāstīti [direktīvā par pasākumiem, kas ieviešami, lai uzlabotu darba ņēmēju drošību un veselības aizsardzību darbā](#). Tā sauktās “meitas direktīvas” [par darba ņēmēju veselības un drošības aizsardzību pret risku, kas saistīts ar ķīmikāliju izmantošanu darbā](#) un [direktīva par darba ņēmēju aizsardzību pret risku, kas saistīts ar kancerogēnu vai mutagēnu iedarbību darbā](#) īpaši attiecas uz darba ņēmēju drošību un veselību attiecībā uz risku, ko rada kancerogēnu, mutagēnu un citu bīstamu ķīmisku vielu iedarbība. Šeit varat atrast direktīvas tekstu [latviešu valodā](#).

Direktīvā par darba ņēmēju veselības un drošības aizsardzību pret risku, kas saistīts ar ķīmikāliju izmantošanu darbā ir noteikts “STOP princips”, kas prasa ievērot pasākumu hierarhiju ķīmisko risku pārvaldībai darbavietā. STOP apzīmē:

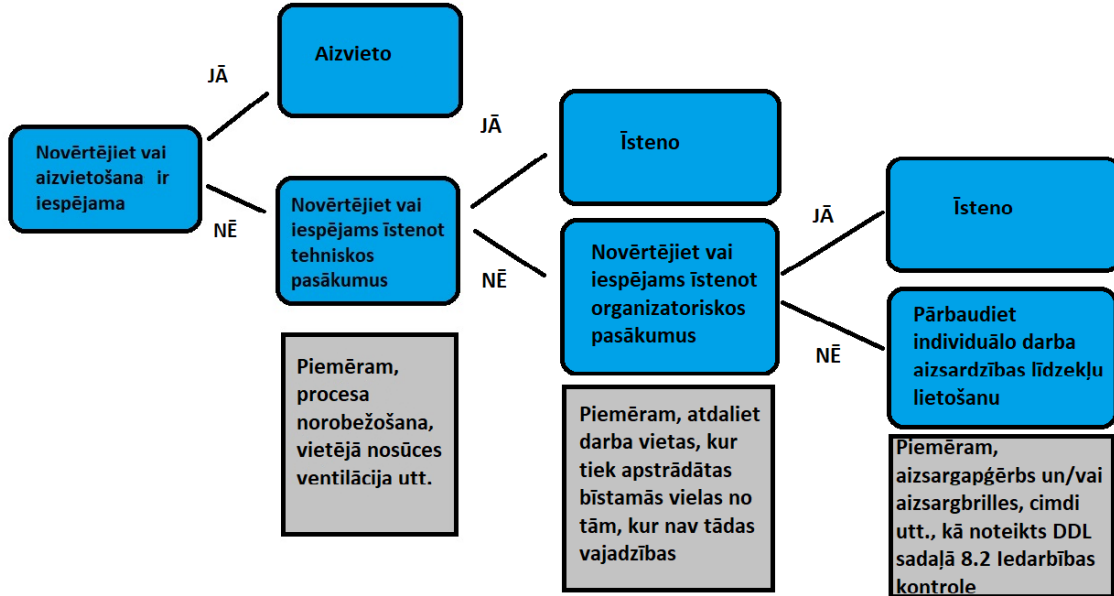
S: Aizvietošana (*ang. Substitution*)

T: Tehniskie pasākumi (*technical measures*)

O: Organizatoriskie pasākumi (*organizational measures*)

P: Individuālie darba aizsardzības līdzekļi (*personal protective equipment*)

Tādējādi secība ir šāda (skatīt zemāk grafikā): vispirms novērtējiet, vai aizvietošana ir iespējama. Ja jā, aizvietojiet, ja nē, novērtējiet, vai var ieviest tehniskos pasākumus, piemēram, procesa norobežošana, vietējā nosūces ventilācija utt. Ja tas ir iespējams, īstenojiet to, ja nē, tad novērtējiet organizatoriskos pasākumus, piemēram, atdaliel darba vietas, kur tiek apstrādātas bīstamās vielas, no tām, kur nav tādas vajadzības. Kontrolējiet individuālo darba aizsardzības līdzekļu lietošanu tikai tad, ja arī tas nedarbojas.

18. Vai saskaņā ar Direktīvu par rūpnieciskajām emisijām (IED) ir nepieciešama aizvietošana?

Jā un nē. IED (*Industrial emissions directive*) direktīvas 58. pantā noteikts, ka GOS, kas klasificēti kā kancerogēni, mutagēni vai reproduktīvai sistēmai toksiski (ar H frāzēm H340, H350, H350i, H360D vai H360F) un/vai to saturošus maisījumus, cik vien iespējams, jāaizvieto ar mazāk kaitīgām vielām vai maisījumiem.

Tikai tad, ja novērtējums atklāj, ka aizvietošana nav iespējama, var apsvērt un ieviest citus risku kontroles pasākumus. Tomēr regulāri jāpārskata iespējas aizvietot.

IED direktīvas mērķis ir regulēt rūpniecisko iekārtu radīto piesārņojumu, izmantojot integrētās atļaujas, kuru pamatā ir emisijas robežvērtības, kuras var sasniegt, izmantojot labākos pieejamos paņēmienus (LPTP) konkrētajā nozarē un/vai procesā. LPTP var ietvert arī mazāk bīstamu vielu lietošanu, tādējādi īstenojot aizvietošanu atkarībā no attiecīgās nozares vai procesa.

19. Vai ES ierobežojumi tiek piemēroti arī tad, ja eksportēju ķīmisko vielu?

Nē un jā.

REACH XVII pielikumā uzskaitīto ķīmisko vielu tirdzniecības un lietošanas ierobežojumi attiecas uz Eiropas Savienības teritoriju. Ja pārdodat vielas uzņēmumiem ES dalībvalstīs, juridiski to neuzskata par eksportu.

Eksports nozīmē piegādi uz valstīm ārpus ES, piemēram, Ķīnu, Ukrainu, Baltkrieviju, Krieviju, Šveici u.c.

Parasti ķīmiska viela tiek ierobežota ES, jo tā rada nepieņemamu risku cilvēkiem vai videi, tāpēc, lai arī ierobežotas ķīmiskās vielas var eksportēt, jums jāņem vērā ētiskie apsvērumi un riski.

Ja kādas ķīmiskās vielas ES ir ierobežotas, bet ierobežojumi neattiecas uz valsti, uz kuru plānojat eksportēt, pastāv liela iespēja, ka arī tur drīzumā būs ierobežojumi. Tādējādi vienmēr ir lietderīgi aizvietot bīstamās ķīmiskās vielas, lai nākotnē izvairītos no problēmām saistībā ar normatīvajiem ierobežojumiem un samazinātu riskus cilvēku veselībai un apdraudējumu videi.

Ja eksportējat noteiktas bīstamas ķīmiskas vielas, uz jums attiecas arī [PIC regula](#) (PIC, Regula (ES) 679/2012), saskaņā ar kuru jums jāpaziņo par eksportu saņēmējvalsts atbildīgajām iestādēm un jāsaņem "iepriekšēja piekrišana" eksportam. PIC regula attiecas uz daudzām aktīvajām vielām augu aizsardzības produktos un biocīdos. Starp rūpnieciskajām ķīmiskajām vielām, kurām nepieciešama iepriekšēja piekrišana, ir ļoti bīstami šķīdinātāji, liesmas slāpētāji un ftalāti. Visi no tiem ES ir vai nu aizliegti, vai ierobežoti.

Jūs kā eksportētājs neesat atbildīgi par to, lai ķīmiskās vielas atbilstu tās valsts tiesību aktiem, uz kuru eksportējat, bet pat to ir atbildīgs uzņēmums, kurš iegādājas jūsu produktus, t.i., importētājs konkrētajā valstī. Protams, vienmēr būtu vismaz jāiepazīstas ar konkrētās valsts tiesību aktu prasībām attiecībā uz ierobežojumiem vielām.

Drošības datu lapas (DDL)

20. Kas ir drošības datu lapa un kur to var iegūt?

Drošības datu lapa (DDL) ir dokuments, kuru jums kā pircējam ir jāsaņem no uzņēmuma, kas jums pārdod konkrēto ķīmisko vielu vai maisījumu, kas klasificēts kā bīstams.

DDL satur informāciju par vielas vai maisījuma identifikāciju un sastāvu, bīstamajām īpašībām, to, kā tas būtu droši jāuzglabā, jāizmanto un jāiznīcina un to, vai ir jāisteno kādi īpaši darba drošības un vides aizsardzības pasākumi.

Prasības DDL ir noteiktas REACH regulā (II pielikums). DDL ir 16 sadaļas, un tās jānodrošina tās dalībvalsts (-u) oficiālajā valodā, kurā viela vai maisījums tiek laists tirgū.

Skat. arī jautājumu [Vai man ir nepieciešamas visu izmantoto ķīmisko vielu un maisījumu drošības datu lapas \(DDL\)?](#) un arī [Eiropas Ķīmikāliju aģentūras ceļvedi par drošības datu lapām un iedarbības scenārijiem \(latviešu valodā\)](#). Īsu ieskatu par to, kas ir ietverts ceļvedī skatīt [šeit](#).

21. Vai man ir nepieciešamas visu izmantoto ķīmisko vielu un maisījumu drošības datu lapas (DDL)?

Saskaņā ar likumā noteikto DDL ir jāiesniedz šādos gadījumos:

- viela vai maisījums ir klasificēts kā bīstams;
- viela(-as) ir noturīga, bioakumulatīva un toksiska (PBT) vai ļoti noturīga un ļoti bioakumulatīva (vPvB); vai
- viela ir iekļauta licencēšanas kandidātu sarakstā saskaņā ar REACH citu iemeslu dēļ nekā augstākminētie;

- maisījumiem, kas nav klasificēti kā bīstami, bet satur atsevišķas bīstamas vielas noteiktā koncentrācijā, piemēram, vielām, kurām noteiktas arodekspozīcijas robežvērtības, pēc pieprasījuma ir jāiesniedz arī DDL.

Ja piegādātājs atjaunina DDL, viņam jāsniedz atjaunināta versija visiem saņēmējiem, kuriem viela vai maisījums ir piegādāts iepriekšējo 12 mēnešu laikā.

22. Mēs izmantojam tikai tādas krāsas, kuras mums pieprasa klienti, un apgalvo, ka tās ir drošas. Vai mums jāsaņem šo krāsu drošības datu lapas?

Tas ir atkarīgs no šādiem aspektiem:

- ja krāsas, kuras klienti pieprasa, nav klasificētas kā bīstamas, DDL nav nepieciešama. Jebkurā gadījumā jums jāpārbauda, vai tas tā ir;
- ja krāsas ir klasificētas, jums ir jābūt drošības datu lapai.

Citi nosacījumi, kad jāsaņem DDL atrodami jautājumā [“Vai man ir nepieciešamas visu izmantoto ķīmisko vielu un maisījumu drošības datu lapas \(DDL\)?”](#)

23. Kā novērtēt, vai esošās drošības datu lapas ir pareizas?

Diemžēl daudzas DDL ir kļūdaini sagatavotas.

Šeit ir neliels kontrolsaraksts, lai pārbaudītu, vai DDL atbilst vispārējām prasībām:

- DDL jābūt latviešu valodā (jeb tās valsts valodā, kurā tā tiek sniegta);
- DDL izveides un pārskatīšanas datums jānorāda pirmajā lapā. DDL nedrīkst būt vecāka par 2017. gada maiju. Tomēr jūs varat pieprasīt savam piegādātājam atjauninātu DDL arī agrāk, piem., kad tā ir vecāka par 3 gadiem (ES tiesību akti neprasa regulāru DDL atjaunināšanu. Tā jāatjaunina, ja parādās jauna informācija par vielu vai mainās tās regulējums).
- DDL jābūt 16 sadaļām un apakšsadaļām, kuras nedrīkst būt tukšas, bez informācijas.

Ja vismaz viens no punktiem neatbilst, lūdziet piegādātāju iesniegt atjaunināto DDL.

Šeit var lejupielādēt [kontrolsarakstu](#), kas palīdzēs novērtēt DDL kvalitāti. Tāpat noderīga varētu būt [pamatinformācija](#) no Eiropas Ķīmisko vielu aģentūras.

Papildu informācija: 1) ES regula 2015/830 nosaka DDL atjaunināšanu saskaņā ar REACH. Tas stājās spēkā 2015. gadā un pieļāva ķīmisko vielu piegādātājiem 2 gadu pārejas periodu (t.i., 2017. gada jūniju).

2) pārbaudiet vai jums ir drošības datu lapas visām izmantotajām ķīmiskām vielām, kuras ir klasificētas kā bīstamas. Ja pārbaudīsiet tikai to, vai jūsu rīcībā esošie DDL ir atjaunināti, varat palaist garām, ka kādas DDL trūkst.

24. Vielas piegādātājs ir atsūtījis ļoti sliktas kvalitātes drošības datu lapu (DDL). Vai es varu izmantot labāku interneta resursos atrastu DDL?

Jebkurā gadījumā jums jāsažinās ar savu piegādātāju, jāsniedz viņam atsauksmes par viņa drošības datu lapas (slikto) kvalitāti un jāpieprasa, lai viņš jums savlaicīgi iesniegtu uzlabotu lapu. Jūsu pienākums ir iegūt konkrētu informāciju no piegādātāja.

Līdz uzlabotās DDL saņemšanai, lai nodrošinātu vielas drošu lietošanu, jūs, protams, varat izmantot citu informācijas avotu nepieciešamajiem riska pārvaldības pasākumiem.

25. Kā es varu pārbaudīt, vai drošības datu lapa (DDL) nav novecojusi?

Vienīgā "vieglā" norāde uz to, ka DDL ir novecojusi ir, ja tā atsaucas uz veco klasifikācijas un marķēšanas sistēmu, t.i., ietver bīstamības R-frāzes un piesardzības informāciju - S-frāzes. Ja neesat pārliecināts vai DDL ir novecojusi, jautājiet savam piegādātājam, vai tas jums ir iesniedzis pēdējo versiju, un pieprasiet to, ja tas tā nav. Vairāk informācijas par DDL pamatprasībām lasiet jautājumā ["Kā novērtēt, vai esošās drošības datu lapas ir pareizas?"](#)

26. Kura informācija drošības datu lapā norāda, ka būtu jāapsver konkrētās vielas aizvietošana?

Pārbaudiet, vai drošības datu lapas 2. sadaļā pie "bīstamības identifikācijas" ir minēti termini PBT, vPvB, SVHC, kancerogēnas, mutagēnas vai reprotoksiskas vielas. Ja tas tā ir, jāapsver šo vielu aizvietošana.

Maisījuma gadījumā pārbaudiet arī, vai DDL 3. sadaļā kādai no maisījuma sastāvdaļām ir šādi H apzīmējumi: H300, 310, 311, 314, 330, 340, 350, 360, 361, 362, 370, 372, 400, 410, EUH032.

Ja tas tā ir, var apsvērt maisījuma aizvietošanu vai aicināt piegādātāju to aizvietot vai aizvietot konkrēto vielu maisījumā.

DDL 1. sadaļā ir norādīta viela/maisījums un sniegta cita būtiska informācija. 3. sadaļā ir norādīta maisījuma bīstamā sastāvdaļa, tās identifikācijas numuri (CAS, EK nr.) un bīstamības klasifikācija.

Identifikācijas numuru (CAS vai EK nr.) var izmantot, lai pārbaudītu, vai viela ir iekļauta regulēto vielu sarakstos (skat. arī jautājumu ["Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?"](#)).

27. Vai drošības datu lapai ir jābūt latviešu valodā?

Jā, ja viela tiek laista tirgū Latvijā, tad DDL jābūt latviešu valodā. DDL ir jānodrošina tās ES dalībvalsts valodā, kurā to laiž tirgū, ja vien šajā dalībvalstī nav tiesību aktu, ka tas nav nepieciešams.

Jāņem vērā arī tas, ka arī visiem iedarbības scenārijiem, kas sniegti kopā ar DDL un ir tās neatņemama daļa, attiecas tādas pašas prasības attiecībā uz tulkojumu, t.i. Latvijā tam jābūt latviešu valodā. DDL 2. sadaļā var izmantot vai nu pilnu bīstamības klašu tekstu vai bīstamības klases un kategorijas kodu/-us. Ja tiek izmantots pilns formulējums, tam jābūt tādā pašā valodā, kādā ir DDL. Ja izmanto bīstamības klases un kategorijas kodu/-us, tad tiem dotos saīsinājumus

nedrīkst tulkot. Piemēram, ja viegli uzliesmojošai vielai izmanto bīstamības klases un kategorijas kodu "Flam.Liq.1" (atbilst viegli uzliesmojošam šķidrumam, 1. kategorija), to nedrīkst tulkot. Pilns teksts, kas atbilst šim kodam, jāsniedz DDL 16. sadaļā tādā pašā valodā, kādā ir DDL.

28. Kā darbiniekus iepazīstināt ar drošības datu lapās sniegto informāciju?

DDL ir paredzētas, lai informētu darbiniekus par to, kas jāņem vērā, lai aizsargātu veselību un drošību darbavietā un darbotos ar ķīmiskām vielām vidi saudzējošā veidā. Tāpēc darbinieki jāapmāca lasīt šo dokumentu un jāmotivē to izmantot gadījumos, kad ir neskaidrības par ķīmisko vielu lietošanu. Apmācīt var individuāli vai kopīgās apmācībās, kā arī ar rakstveida instrukcijas palīdzību. DDL ir jābūt ērti pieejamām ikvienam darbiniekam, kas uzņēmumā darbojas ar ķīmikālijām. Daži uzņēmumi izmanto īpašas instrukciju kartes, kuru pamatā ir DDL, apkopojot vissvarīgāko informāciju: pirmās palīdzības pasākumus, instrukciju ugunsgrēka gadījumā un vielu likvidēšanai, informāciju par atbilstošiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem.

29. Vai drošības datu lapas pielikums (iedarbības scenāriji) var palīdzēt aizvietošanā?

Nē, nepalīdzēs, taču, ja kopā ar DDL esat saņēmis iedarbības scenārijus, pārbaudiet, vai izmantojat vielu vai maisījumu saskaņā ar tajā esošajiem nosacījumiem.

Ja neviens no iedarbības scenārijiem neatspoguļo to, kā vielu vai maisījumu lietojat uzņēmumā, jūs varat, piemēram, aizvietot vielu vai darbību ar drošāku alternatīvu; varat paši novērtēt, vai vielas lietojums ir drošs (no ķīmiskās drošības ziņojuma), kā arī varat sazināties ar piegādātāju, lai tas novērtē jūsu lietošanas apstākļus un pārskata piedāvāto iedarbības scenāriju.

30. Kas ir atbildīgs par drošības datu lapas atjaunināšanu? Vai piegādātāja pienākums ir to atsūtīt, kad ir veikta atjaunināšana?

Ja ķīmisko vielu pirmo reizi iegādājaties no konkrēta piegādātāja, viņam jāsniedz jums atjaunināta DDL.

Ja piegādātājam top zināma jauna informācija par vielu vai maisījumu, ko esat no viņa iegādājušies pēdējo 12 mēnešu laikā un kas saskaņā ar CLP regulu ([Regula \(EK\) 1272/2008](#)) ir klasificēts kā bīstams, viņam jāatjaunina DDL un tā jāiesniedz jums.

Pakārtotajiem lietotājiem jāpārlicinās, vai viņiem ir atjauninātas DDL, jo tas ir pamats labai ķīmisko vielu pārvaldībai un drošai lietošanai.

Lai novērtētu DDL kvalitāti, skat.jautājumu ["Kā novērtēt, vai esošās drošības datu lapas ir pareizas?"](#)

31. Pārbaudot informāciju par piegādātajām vielām Eiropas ķīmisko vielu aģentūras (ECHA) datu bāzē, secinu, ka dažas vielas DDL ir klasificētas citādāk. Kuru klasifikāciju izmantot?

Klasifikācijas atšķirības var būt saistītas ar piemaisījumu daudzumu vielās un maisījumos. Tāpēc dažreiz klasifikācijas un marķēšanas sarakstā un drošības datu lapā klasifikācija var atšķirties. Saskaņā ar likumdošanu, informācija, kuru sniedz jūsu piegādātājs, ir jums saistošāka. Tomēr jums jāsažinās ar savu piegādātāju un jājautā, vai viņš var paskaidrot, kāpēc viņa klasifikācija atšķiras. Ja klasifikācija [oficiālajā klasifikācijas un marķējuma sarakstā](#) ir stingrāka nekā jūsu piegādātāja DDL, jūs varat izmantot pirmo riska pārvaldības nodrošināšanai, tādējādi rūpējoties par pietiekamu jūsu darbinieku un vides aizsardzību.

Aizvietošanas uzsākšana

32. Kā uzsākt vielu aizvietošanu uzņēmumā?

Ja aizvietošanas iniciatīva nav nākusi no vadības, tad vispirms vajadzētu sagatavot tai pārliecinošus argumentus (skat. jautājumu [“Kā pārliecināt uzņēmuma vadību atteikties no bīstamajām vielām?”](#)). Lai varētu pamatot savus argumentus, pārliecinieties vai jūsu izmantotās vielas ir prioritāras aizvietošanai - skat. jautājumu [“Vai ir kāds kontrolsaraksts, lai uzzinātu, vai ir nepieciešams aizvietot?”](#)

Pēc tam jāveido komanda, kura būs iesaistīta aizvietošanas procesā (skat. Jautājumu [“Kam uzņēmumā jāuzņemas atbildība par aizvietošanu?”](#)).

Tad jāsāk potenciālo alternatīvu meklēšana (skatīt jautājumu: [“Kā noteikt alternatīvas? Kur un kā atrast potenciālās alternatīvas aizvietošanai?”](#)), lai gūtu priekšstatu.

33. Vai ir kāds kontrolsaraksts, lai uzzinātu, vai ir nepieciešams aizvietot?

Pārbaudiet, vai ķīmiskās vielas, kuras importējat, ražojat, vai ķīmiskās vielas, no kurām izveidoti maisījumi, nav marķētas ar kādu no šiem bīstamības simboliem:

Pārliecinieties, ka jūsu uzņēmuma darbinieki, kas darbojas ar noteiktām ķīmiskām vielām, nesūdzas par veselības problēmām, piemēram, biežām galvassāpēm, izsitumiem uz ādas, reiboni, nelabumu, acu kairinājumu.

Ja uzņēmumā izmantotajām ķīmiskajām vielām, kas atrodamas drošības datu lapu 2. nodaļā, ir kāds no šiem bīstamības apzīmējumiem:

Aizvietošana ir ļoti būtiska	Otrā prioritāte	Aizvietošanu vajadzētu apsvērt
<p>Vielas, kas iekļautas REACH kandidātu sarakstā licencēšanai un / vai kurām ir H-paziņojumi 340, 350, 360, 361.</p> <p>Turklāt vielas, kas iekļautas SinList (t.i., kuras nākotnē var tikt iekļautas kandidātu sarakstā, jo tās atbilst attiecīgajiem kritērijiem saskaņā ar ChemSec novērtējumu), arī ir augstākā prioritāte aizvietošanai.</p>	<p>H300, 310, 311, 330, 362, 370, 372, 400, 410, EUH032</p>	<p>H301, 302, 304, 312, 314, 315, 317, 318, 319, 331, 332, 334, 341, 351, 371, 373, 411, EUH029, EUH031</p>

34. Kā pārliecināt uzņēmuma vadību atteikties no bīstamajām vielām?

Izskaidrojiet uzņēmuma vadībai šādus aspektus:

- Kāpēc viela jāaizvieto - to ir īpaši svarīgi izskaidrot, ja likums to nepieprasa.
- Kādas ir aizvietošanas izmaksas - vismaz aplēses par izmaksu veidiem, piemēram, cilvēkresursi alternatīvu meklēšanai, laboratorijas izmaksas kvalitātes pārbaudei utt. un apmēriem. Ne tikai, lai saprastu, vai "ir vērts", bet tas arī ļaus vadībai saprast nepieciešamos apjomus.
- Kādas būs uzņēmuma priekšrocības - no likuma prasību viedokļa, finansiāla ietaupījuma, konkurences priekšrocības.

Pārbaudiet, vai viela nav iekļauta īpaši bīstamo vielu vai citos sarakstos, vai uz to varētu attiekties kādi ierobežojumi nākotnē, skatīt arī jautājumu ["Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?"](#) (lai bez steigas to aizvietotu tagad, nevis tad, kad ierobežojumi jau stājušies spēkā). Argumenti var būt saistīti arī ar darba drošību un drošas iedarbības līmeņiem.

Ja uzņēmuma izstrādājums satur bīstamās vielas un tiek piegādāts citiem pakārtotajiem lietotājiem, arī no viņu puses varētu būt spiediens īstenot aizvietošanu.

35. Ko darīt, ja klienti pieprasa izmantot bīstamās vielas, kuras uzņēmums vēlētos aizvietot?

Pārrunājiet ar klientu, kāpēc šī viela viņam ir tik svarīga. Iepazīstiniet viņu ar aizvietošanas plānu, parādot pozitīvos ieguvumus, piemēram, ka tehniskās īpašības, cena nemainīsies. Atgādiniet arī par riskiem, ko rada bīstamās vielas izmantošana (negatīvā ietekme uz darbiniekiem, pircējiem, vidi u.tml.).

Ja aizvietošana īstenojama likuma prasību dēļ, tad maz ticams, ka klients iebildīs. Citādāk ir, ja tas ir jūsu uzņēmuma lēmums. Iespējams, klients uzstās uz vielas izmantošanas turpināšanu, tad būs jāizdara grūts lēmums – klienta noturēšana vai bīstamās vielas aizvietošana.

36. Cik ilgā laikā var īstenot aizvietošanu?

Savā ziņā katrs aizvietošanas gadījums ir unikāls, tāpēc noteiktu laika posmu nosaukt nevar. Aizvietošanas ilgums ir atkarīgs no paša aizvietošanas gadījuma un mēroga kādā tiks veikta aizvietošana. Dažus aizvietošanas gadījumus var īstenot dažu mēnešu laikā (piemēram, mazgāšanas līdzekļu pārveidošana, viena maisījuma apmaiņa ar citu), savukārt citiem ir jāveic virkne testu, lai apstiprinātu alternatīvu, vai arī sākotnēji alternatīvu nav tik viegli atrast. Dažos gadījumos, kad tiek veikti pētījumi un tehnoloģiju pielāgošana, aizvietošana var ilgt daudzus gadus.

Atsevišķi aizvietošanas piemēri, kuri apkopoti [LIFE Fit For REACH](#) mājaslapā un [SubSport plus](#) datubāzē, sniedz ieskatu aptuvenajā procesa ilgumā.

37. Vai ir apkopoti veiksmīgi aizvietošanas piemēri konkrētām rūpniecības nozarēm?

Aizvietošanas piemēri atsevišķās nozarēs, piemēram, metālapstrādē, auto apkopē, būvķīmijas ražošanā ir apkopoti [LIFE Fit For REACH](#) mājaslapā. Piemēri meklējami arī [SubSport plus](#) datubāzē. Tāpat informāciju var prasīt nozares asociācijai vai meklēt nozares interneta resursos. Tomēr daudzos gadījumos ķīmisko vielu aizvietošanas process katram uzņēmumam ir individuāls, jo ķīmisko vielu funkcijas dažādos produktos un procesos atšķiras pielietojot dažādas iekārtas. Skatīt arī jautājumu [“Kur meklēt sekmīgus aizvietošanas piemērus?”](#)

38. Esmu nodibinājis ražošanas uzņēmumu un vēlos izstrādāt procesus / produktus, lai nākotnē izvairītos no aizvietošanas. Kas man būtu jāzina?

Iepazīstieties ar *Safe-by-Design* (drošs pēc dizaina) principiem. Tā ideja ir risināt (ķīmiskās) drošības jautājumus produkta agrīnā izstrādes procesa posmā un ražošanas procesos. Internetā ir pieejamas vairākas publikācijas angļu valodā, kas izskaidro šo pieeju, piemēram, raksts [“Safe-by-Design of Materials and Chemicals”](#) un publikācija ECHA biļetenā [“From Substitution to Safe Design”](#). Izlasiet arī jautājumā [“Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?”](#) sniegto informāciju.

Aizvietošanas kandidātu noteikšana

39. Kā izvērtēt, kuru vielu aizvietot vispirms?

Vispirms jāaizvieto tās, kuras ierobežo vai aizliedz normatīvie akti. Otrs svarīgākais kritērijs: vai viela ir REACH kandidātvielu sarakstā. Ja jūsu uzņēmumā ir vairākas šādas vielas, tad var salīdzināt, kuras negatīvā ietekme ir lielāka.

Tikai pārējos gadījumos var būt nepieciešama ietekmes salīdzināšana. Jūs varat uzzināt vairāk par to jautājumā: ["Ir vairākas vielas, kuras mēs identificējam kā kandidātus aizvietošanai. Kā mēs varam zināt, kura no tām ir vissvarīgākā?"](#)

IT rīks [SubSelect](#) arī var palīdzēt noteikt prioritātes.

Prioritātes noteikt var palīdzēt arī tabula jautājumā: ["Vai ir kāds kontrolsaraksts, lai uzzinātu, vai ir nepieciešams aizvietot?"](#)

40. Ir vairākas vielas, kuras mēs identificējam kā kandidātus aizvietošanai. Kā mēs varam zināt, kura no tām ir vissvarīgākā?

Tas patiešām ir atkarīgs no tā, kuras prioritātes jūs uzskatāt par nozīmīgākām savā uzņēmumā. Pirmā prioritāte un minimums ir tiesību aktu ievērošana. Tātad, ja ir kādas juridiskas prasības, kuru dēļ vielu aizvietošana ir nepieciešama, tas ir pirmais, ar ko jāsāk.

Pēc tam jūs, iespējams, dosiet priekšroku vides vai drīzāk cilvēku veselības aizsardzībai un, kad salīdzināsi vielu ietekmes, var izvērtēt arī to, vai vēlaties sākt ar "vienkāršu" aizvietošanu vai apsverat lielākas investīcijas tehnoloģijās, kas varētu ļaut bīstamas ķīmiskās vielas aizvietot plašākā mērogā. Varat ņemt vērā savu klientu prasības vai aizstāt vielu, kurai esat apzinājuši labu alternatīvu.

Noteikt prioritātes palīdz arī uzņēmuma korporatīvās vērtības (ilgtspēja, darbinieku aizsardzība u.tml.). Izveidojiet uzņēmuma vērtību sarakstu un iegūsiet to kādas prioritātes varētu noteikt, pamatojoties uz to - kas der uzņēmumam? Tad novērtējiet, kuram "gadījumam" vajadzētu būt vispiemērotākajam ar kuru sākt aizvietošanu.

41. Kuriem ķīmisko vielu sarakstiem būtu jāpievērš īpaša vērība? Kas ir "SIN List" saraksts?

Īpaši svarīgs ir [REACH kandidātvielu saraksts](#) licencēšanai.

SinList (*SIN - Substitute it now*) nav oficiāls saraksts, bet to izveidojusi nevalstiskā organizācija ChemSec. Sarakstā ir aptuveni 900 vielas, kuras, pēc ChemSec novērtējuma, atbilst REACH īpaši bīstamu vielu kritērijiem, bet kuras nav iekļautas licencēšanas kandidātvielu sarakstā. SinList var izmantot, lai identificētu, prioritarizētu un aizvietotu bīstamās ķīmiskās vielas produktos un procesos ar drošākām alternatīvām.

Papildus informāciju var iegūt arī jautājumā ["Kā uzņēmumam izvairīties no tādu jaunu vielu iepirkšanas, kas ir bīstamas un nākotnē varētu tikt ierobežotas?"](#)

42. Kas man jādara, ja uzzināju, ka mana ķīmiskā viela ir kandidātu sarakstā?

Rīcība un pienākumi šādā gadījumā ir atkarīga no tā, kādos produktos īpaši bīstama viela (SVHC) ir iekļauta. Vispirms noskaidrojiet, kas ir noteikts atbilstošajos normatīvajos aktos.

- 1) Ja esat **sintezētājs** (jūs to izmantojat kā maisījuma izejmateriālu), pārliecinieties, ka SVHC (ja tās koncentrācija pārsniedz noteikto identifikācijas robežvērtību) ir iekļauta drošības datu lapas 3. sadaļā;
- 2) Ja **izstrādājuma ražošanai** izmantojat SVHC (kā maisījuma sastāvdaļu):
 - a. Aprēķiniet SVHC koncentrāciju izstrādājumā (skat. [Vadlīnijas par vielām izstrādājumos Eiropas Ķīmiskās aģentūras \(ECHA\) tīmekļa vietnē](#)):
 - I. ja koncentrācija pārsniedz 0,1% (no masas), jums jāmin vismaz vielas nosaukums un, iespējams, arī informācija par drošu lietošanu:
 1. nekavējoties jāpaziņo saviem komerc klientiem;
 2. bez maksas jāsniedz informācija patērētājiem 45 dienu laikā, ja viņi to pieprasa;
 3. noteiktos apstākļos informācija jāsniedz ECHA (Paziņojums ECHA ir jāsniedz, ja attiecīgās SVHC kopējais daudzums visos jūsu izstrādājumos pārsniedz 1 t / g un viela vēl nav reģistrēta šim lietojumam).
 - II. ja koncentrācija ir mazāka par 0,1% (no masas), jums nav juridiska pienākuma ziņot par to citiem.
 - b. Ja vielas koncentrācija maisījumā ir lielāka par 0,1% no masas, jums vajadzētu apsvērt SVHC aizvietošanu. To varētu pieprasīt arī jūsu klienti.
- 3) Ja **ražojat** produktu, kas sastāv no vairākiem izstrādājumiem un esat informēts, ka vienā (vai vairākos no tiem) ir SVHC koncentrācijā virs 0,1% (no masas), šī informācija:
 - a. nekavējoties jāpaziņo komerc klientiem;
 - b. bez maksas jāsniedz patērētājiem 45 dienu laikā, ja viņi to pieprasa;
 - c. jāsniedz arī ECHA, ja to jau nav izdarījis jūsu piegādātājs.
- 4) Ja esat **mazumtirgotājs** un jūsu piegādātājs informē, ka izstrādājumā, kuru pārkat un pārdodat, SVHC vairāk nekā 0,1%:
 - a. jums ir pienākums 45 dienu laikā bez maksas nosūtīt šo informāciju komerc klientiem un pēc pieprasījuma sniegt visiem patērētājiem.

Vairāk par pienākumiem attiecībā uz kandidātu saraksta vielām var atrast Eiropas Ķīmiskā Aģentūras (ECHA) mājaslapā - [vadlīnijas attiecībā uz vielām izstrādājumos](#).

Papildu informācija:

Kandidātu sarakstā esošajām vielām piemīt ļoti bīstamas īpašības, tāpēc vajadzētu izvairīties no to lietošanas. Pārbaudiet, vai nav pieejamas citas ķīmiskas vielas vai tehniski risinājumi, kuriem ir tādas pašas funkcijas, bet kas mazāk kaitē cilvēku veselībai un videi. Ja ir, apsveriet iespēju aizvietot.

43. Ja mēs izmantojam tikai uzticamu Eiropas uzņēmumu ražotās ķīmiskās vielas, mums nav jāsatraucas par aizvietošanu?

Ne vienmēr.

Ja attiecīgās vielas nav aizliegtas, tās visticamākais tiek izmantotas neatkarīgi no tā, cik sakārtota ir ķīmisko vielu pārvaldība uzņēmumā, jo ne visiem vielu izmantošanas veidiem iespējams atrast piemērotu alternatīvu.

Vienmēr pārbaudiet drošības datu lapas (DDL), vai tajā nav minētas [REACH kandidātvielu sarakstā iekļautās īpaši bīstamās vielas](#). Šādā gadījumā ir vērts piegādātājam jautāt par iespēju aizvietot īpaši bīstamās vielas maisījumā.

Tāpat variet izmantot ChemSec izveidoto [SinList](#) (Substitute it now), kurā ietvertas vielas, kas atbilst REACH īpaši bīstamu vielu kritērijiem, bet nav iekļautas kandidātvielu sarakstā.

REACH kandidātu sarakstā iekļauto vielu izmantošanai nākotnē var būt nepieciešama atļauja. Savlaicīga to aizstāšana palīdzēs izvairīties no problēmām nākotnē.

44. Visas mūsu izmantotās ķīmiskās vielas tiek pienācīgi pārvaldītas (droša uzglabāšana, darba drošības pasākumu piemērošana utt.). Vai mums tik un tā ir jāaizvieto?

Informācija par vielu bīstamību un aizvietošanu pastāvīgi mainās, tāpēc nepieciešams izvērtēt atsevišķas ķīmiskās vielas vai produktu/ procesus un to, kur tās tiek izmantotas. Vienmēr ir iespējams uzlabot esošo situāciju, apsverot bīstamo vielu aizvietošanu, neskatoties uz to, ka tiek ievēroti visi drošības pasākumi. Uzziniet vairāk par [aizvietošanu](#).

45. Vai ir kādi elektroniski rīki, kas varētu palīdzēt noteikt piemērotas alternatīvas bīstamām vielām?

Ir daži rīki, kas palīdz alternatīvu noteikšanā, taču, tā kā to piemērotība ir atkarīga no konkrētā gadījuma, to iespējas palīdzēt parasti ir ierobežotas.

Bīstamās vielas alternatīvas atrašana patiešām ir atkarīga no katra gadījuma.

Vislabāk būtu sazināties ar savu piegādātāju un pajautāt, vai ir kādas alternatīvas attiecīgajai vielai, vai sazināties ar citiem piegādātājiem (kas nodrošina līdzīgu ķīmisko vielu piegādi) un pajautāt, vai viņi piedāvā alternatīvas. Visticamāk tiks ieteiktas tikai ķīmisko vielu alternatīvas.

ChemSec organizācija nodrošina datu bāzi [“Marketplace”](#), kurā pieejama informācija par alternatīvām atbilstoši dažādām kategorijām un kuras mērķis ir panākt, lai drošāku produktu piegādātāji nonāktu saskarē ar tādu ķīmisko vielu lietotājiem, kuras būtu jāaizstāj. Alternatīva izvēle var ietvert arī būtiskākas izmaiņas, piemēram, cita materiāla izmantošana utt.

Rūpniecības nozaru asociācijas un universitātes, iespējams, var palīdzēt jums alternatīvu meklēšanā vai arī varat meklēt informāciju zinātniskajā literatūrā, kā arī izmantot aizvietošanas piemēru datu bāzi „[Subsport plus](#)”. Skatiet arī jautājumus: [“Kā noteikt alternatīvas? Vai jautāt informāciju piegādātājam? Kur un kā atrast potenciālās alternatīvas aizvietošanai \(datu bāzes, tīmekļa vietnes utt.\)?”](#)

46. Uzņēmuma notekūdeņos tika atrastas bīstamas vielas, taču mēs šādas vielas neizmantojam. Ko mums vajadzētu darīt?

Dažas bīstamās vielas var izdalīties arī no izejmateriāliem un gataviem izstrādājumiem, ko izmantojat ražošanas procesos, piemēram, tekstilizstrādājumiem, plastmasas materiāliem u.c.

Cits avots varētu būt arī piemaisījumi izejvielās vai vielas, kas rodas ķīmiskās reakcijas procesā. Tāpat var būt piesārņots arī ienākošais ūdens un/vai lietus ūdens notece var veicināt notekūdeņu piesārņošanu.

Izvērtējiet, kurš varētu būt visticamākais izcelsmes avots, sazinieties ar piegādātājiem, lai uzzinātu vairāk par aizdomīgajām izejvielām, ķimikālijām un maisījumiem. Arī laboratoriska testēšana varētu palīdzēt noteikt bīstamo avotu. Ja tas nepalīdz, apsveriet notekūdeņu (papildu) attīrīšanu.

Alternatīvu meklēšana

47. Kā noteikt alternatīvas? Vai jautāt informāciju piegādātājam? Kur un kā atrast potenciālās alternatīvas aizvietošanai (datu bāzes, tīmekļa vietnes utt.)?

Pirmkārt, sazinieties ar piegādātāju un noskaidrojiet - varbūt viņš var piegādāt alternatīvas. Meklējiet informāciju internetā, zinātniskajā literatūrā, sazinieties ar nozares asociācijām. Apskatiet aizvietošanas labo piemēru datubāzi [Subsport plus](#) vai [Marketplace](#), kuras mērķis ir "savest kopā" drošāku alternatīvu piegādātājus un ķimikāliju lietotājus, kuri vēlas aizvietot bīstamās vielas.

Skat. arī jautājumu ["Vai ir kādi elektroniski rīki, kas varētu palīdzēt noteikt piemērotas alternatīvas bīstamām vielām?"](#)

Meklējot iespējamo alternatīvu, ir svarīgi saprast, kādu funkciju ķīmiskā viela veic produktā vai procesā un vai šo funkciju var sasniegt, izmantojot, piemēram, citu tehnoloģiju, jaunu produkta dizainu vai varbūt pārskatot produkta nepieciešamo funkciju sarakstu.

48. Kā novērtēt, kura ir labākā izvēlēta alternatīva, ja esmu identificējis vairākas alternatīvas?

Ir ļoti svarīgi novērtēt iespējamās alternatīvas. Alternatīvu novērtēšanai ir vairāki veidi un pieejamie rīki. Jums jāveic bīstamības/riska, veiktspējas, ekonomiskās dzīvotspējas un citu ietekmju novērtējums.

Alternatīvu novērtēšanai var izmantot bezmaksas IT rīku [SubSelect](#) aptuvenam alternatīvu salīdzinājumam, vai arī [GreenScreen](#), [GHS Column Model](#).

Papildinformāciju ar noderīgām saitēm meklējiet arī [Eiropas Ķīmisko vielu Aģentūras \(ECHA \)](#) mājaslapā.

Alternatīvu novērtējums

49. Ko darīt, ja nav atbilstošu alternatīvu?

Ļoti bieži uzņēmumiem rodas problēmas ar aizstāšanu, jo alternatīvas ir vienkārši grūti atrast. Daži piemēri kā atrast alternatīvas ir apskatīti jautājumā ["Vai ir kādi elektroniski rīki, kas varētu palīdzēt noteikt piemērotas alternatīvas bīstamām vielām?"](#)

Pat, ja nevarat atrast alternatīvas, dokumentējiet to, kur meklējāt, kam prasījāt, vai bija kādas piemērotas alternatīvas, kas tomēr rezultātā nederēja utt. Ir vairāki iemesli, kāpēc jums vajadzētu dokumentēt paveikto:

1. Jo šo informāciju varēsiet izmantot pārbaužu laikā, piemēram, pamatojot, kāpēc nav ieviesta gaistošo organisko savienojumu aizvietošana saskaņā ar rūpniecisko emisiju direktīvu prasībām vai veikta vielu aizvietošana, kas nodrošina darba drošības prasības.
2. Ja vēlēšities pie alternatīvu aizvietošanas atgriezties vēlāk, jums būs pamatinformācija jau par paveikto.

50. Uzņēmums varētu samazināt dezinfekcijas līdzekļu lietošanu, kuru sastāvā ir videi bīstamas vielas, uzstādot jaunas iekārtas, kurās tiek izmantota apkure, taču tās patērē vairāk enerģijas. Kā novērtēt, vai tas ir videi draudzīgāks risinājums?

Vispirms pārbaudiet izmantoto dezinfekcijas līdzekļu bīstamības pakāpi. Ja tie satur ievērojamu daudzumu noturīgu, bioakumulatīvu, toksisku (PBT), ļoti noturīgu un ļoti bioakumulatīvu (vPvB), vai noturīgu, mobilu, toksisku (PMT) un ļoti noturīgu un ļoti mobilu (vPvM) vielu, apsveriet dzīves cikla novērtējuma (LCA – *angl. life cycle assesement*) veikšanu. Tā iegūsiet labāku priekšstatu par aizvietošanas ietekmes apmēru. Ja dezinfekcijas līdzeklis ir klasificēts “tikai” kā H411 un tiek izmantots mazos daudzumos / koncentrācijā, var būt labāk turpināt to lietot, jo enerģijas ražošana ir saistīta arī ar toksisko vielu emisijām (emisijas no enerģijas ražošanas iekārtām). Ņemiet vērā, ka LCA nav paredzēts ķīmisko vielu toksiskās ietekmes novērtēšanai. Kaut arī LCA ir attiecīgas ietekmes kategorijas, tās ir pārāk aptuvenas, lai pieņemtu lēmumu, ko labāk samazināt - toksicitāti vai enerģijas patēriņu.

51. Ko darīt, ja vielas aizvietošana ietekmējusi produktu kvalitāti (produktam nav līdzvērtīgas īpašības, kvalitāte)?

Ja produkta kvalitāte pēc aizvietošanas pasliktinās, būtu jāturpina meklēt citu alternatīvu. Piegādājiet klientiem jauno produktu un lūdziet to iztestēt, pirms sākat ražošanu. Ja kvalitāte nav apmierinoša, pārtrauciet aizvietošanu. Aizvietošanai jānotiek secīgi, lai neiegūtu tādu produktu, kas neatbilst klientu/tirgus kvalitātes kritērijiem. Nelielu kvalitātes pasliktināšanos var pieļaut, ja to attaisno kāds ieguvums, taču par to noteikti jāinformē klienti. Aizstāšana sākas ar problēmas identificēšanu, tai seko alternatīvu meklēšana un to novērtēšana. Novērtējumā jāiekļauj produkta sasniedzamā kvalitāte ar alternatīvu, kā arī tas, vai tas atbilst visiem attiecīgā uzņēmuma noteiktajiem kritērijiem (juridiskajiem, tehniskajiem, (eko) toksiskajiem apdraudējumiem, izmaksām utt.). Pēc tam alternatīva(s), kas atbilst šiem kritērijiem, jāpārbauda praksē. Konkrēta ķīmiskā viela/maisījums jāpārbauda ražošanā, jāpēta galaprodukta īpašības, jāveic laboratoriskās analīzes, testi. Ja kvalitātes kritēriji ir sasniegti, alternatīvu var pielāgot pilna apjoma ražošanai. Uzņēmums, kas nepārbauda alternatīvu pirms ražošanas uzsākšanas, riskē ne tikai ar reputāciju, bet arī naudu.

Atbalsta saņemšana

52. Kas varētu palīdzēt saprast, kā veikt aizvietošanu?

Sazinieties ar REACH palīdzības dienestu (LVĢMC), vides konsultāciju uzņēmumiem, Valsts vides dienestu, pētniecības institūtiem, nozares asociācijām. Izlasiet informatīvos materiālus par

aizvietošanu, pārlūkojiet aizvietošanas gadījumu datubāzes (skat. jautājumu [“Kur meklēt sekmīgus aizvietošanas piemērus?”](#)).

53. Kur meklēt sekmīgus aizvietošanas piemērus?

- Atsevišķi aizvietošanas piemēri Baltijas valstīs apkopoti projekta [LIFE Fit For REACH mājaslapā](#);
- [SUBSPORTplus](#) – datubāzē, kurā ir apkopoti gandrīz 400 aizvietošanas gadījumu. Tajā var meklēt piemērus pēc rūpniecības nozarēm, ķīmisko vielu funkcijām, rūpnieciskajiem procesiem un / vai atsevišķām ķīmiskajām vielām.

54. Vai aizvietošanas procesā var palīdzēt uzraugošās iestādes?

Tās varētu palīdzēt identificēt tās bīstamās vielas, kuras varētu aizvietot. Viņi arī var sniegt informāciju par aizvietošanas procesu, piemēram, kur atrast informāciju par ķīmiskām vielām, to īpašībām, juridisko statusu, finansiālu atbalstu u.tml.

55. Kā novērtēt, vai konsultants ir kompetents?

Konsultantam vajadzētu palīdzēt atrisināt konkrētu problēmu, skaidri ziņojot par sava darba rezultātiem.

Eiropas Ķīmisko vielu aģentūra (ECHA) ir publicējusi norādes, [kā piesaistīt labu konsultantu](#).

56. Vai mazs uzņēmums spētu paša spēkiem aizvietot bīstamās vielas?

Tas nav atkarīgs no uzņēmuma lieluma, bet gan no aizvietošanas gadījuma sarežģītības un attiecīgās personāla kompetences.

Ja uzņēmumā ir cilvēks, kurš ir ieinteresēts un atbildīgs par šāda procesa organizēšanu, mazā uzņēmumā tas var būt pat vieglāk, jo jāiesaista mazāk cilvēku.

57. Kur meklēt finansiālu atbalstu aizvietošanai, ja nepieciešami lieli ieguldījumi?

Jūs varat pārbaudīt pieejamos valsts līdzekļus vides aizsardzības, MVU, darba drošības, zaļās ražošanas, ekoinovāciju un līdzīgu jomu atbalstam.

Līdzfinansējuma iespējas var meklēt arī dažādās [ES finansēšanas programmās](#), piemēram, [LIFE](#), [Apvārsnis 2020](#), [EEZ un Norvēģijas granti](#), [Eiropas Investīciju Bankā](#), arī privātos fondos. Parasti daudzas finansēšanas programmas atbalsta arī Ekonomikas un Vides ministrijas.

58. Kādas ir aizvietošanas izmaksas?

Dažus aizvietošanas gadījumus var īstenot ar ļoti nelielām izmaksām, citiem nepieciešami plaši pētījumi, testēšana un tehnoloģiskie pielāgojumi, kas izmaksā ļoti daudz.

Tomēr aizvietošana var arī ietaupīt naudu, piemēram, uz atkritumu apsaimniekošanu, individuālajiem darba drošības līdzekļiem, piesārņojošo darbību atļaujām, dabas resursu nodokļa izmaksām u.c.

Aizvietošanas finansiālo bilanci var aprēķināt tikai tad, kad ir noteikts aizvietošanas apjoms.

Aizvietošanas ieguvumi

59. Ko uzņēmums iegūst no bīstamo vielu aizvietošanas?

Palīdz nodrošināt atbilstību pašreizējām un nākotnes likumu prasībām, palielina ražošanas efektivitāti un produkta kvalitāti, palīdz uzņēmumam konkurēt, ietaupa noteiktas izmaksas, piemēram, saistībā ar darba drošības nodrošināšanu.

Aizvietošana padara uzņēmumu/tā produktus videi draudzīgāku un cilvēka veselībai nekaitīgāku. Aizvietošana var būt arī tikai sākumpunkts produkta un procesa dizaina pārskatīšanai, uzsākot vēl nozīmīgākas inovācijas.

Ietaupījums varētu nebūt tik acīmredzams, jo īstermiņā var rasties daudz izmaksu. Tāpēc novērtējiet izmaksas vismaz vidējā termiņā un visam produkta dzīves ciklam.

60. Kā uzņēmumam mārketinga nolūkos izmantot veiksmīgu bīstamās vielas aizvietošanu?

Jūs varat par to paziņot uzņēmuma mājaslapā vai citos komunikācijas kanālos, piem. vides pārskatā u.c. Pāinformējiet par to arī uzņēmuma investorus.

Ja paziņojat, ka konkrēta viela vairs nav produktā/-os, pārliedzieties, ka esat ievērojuši noteikumus šādu paziņojumu publiskošanai, lai izvairītos no “zaļmaldināšanas”. Cita starpā jums vajadzētu būt pietiekamiem pierādījumiem, lai pierādītu izmaiņas, piemēram, izmantojot DDL vai produkta sastāvdaļu sarakstā. Lai veidotu jēgpilnus un uzticamus vides (“zaļos”) apgalvojumus, iesakām ievērot četrus pamatprincipus:

1. risiniet vissvarīgākos vides aspektus visā produkta vai pakalpojuma dzīves ciklā;
2. izstrādājiet precīzu un skaidru apgalvojuma (deklarācijas) saturu;
3. izmantojiet tikai tādu vizuālo informāciju, kas ir atbilstoša;
4. pārliedzieties, ka apgalvojumu var pamatot.

Detalizētāk par šo variet lasīt arī publikācijā [“Vides paziņojumu izmantošana: kā informēt klientus par produktu vides priekšrocībām?”](#)

Neaizmirstiet pastāstīt par veiksmīgi īstenotu ķīmiskās vielas aizvietošanas pieredzi. Tā varētu būt tirgus priekšrocība un arguments jaunu klientu iegūšanai un tirgus paplašināšanai.

61. Ja atklāsim, ka izmantojam bīstamas ķīmiskas vielas, vai nekaitēsim uzņēmuma tēlam?

Nav labāka veida, kā spodrināt uzņēmuma tēlu no ķīmisko vielu pārvaldības viedokļa, kā parādot, ka esat atbildīgi, nodrošinot atklātību un parādot vēlmi samazināt šādu vielu izmantošanu.

Lielākā daļa uzņēmumu izmanto ķīmiskas vielas, kas kaut kādā veidā ir bīstamas. Dažkārt tās nepieciešamas, lai izpildītu noteiktu funkciju un nav citas alternatīvas, citkārt tāpēc, ka to bīstamība atklāta tikai nesen. Ir arī tādi gadījumi, kad uzņēmums vispār par to nav aizdomājies. Visatbildīgākie ir tie uzņēmumi, kas par to ir ne tikai atklāti, bet arī izvēlas pārtraukt visbīstamāko vielu izmantošanu un aizstāt tās ar drošākām alternatīvām, kur vien tas ir iespējams.

62. Vai ir kādi piemēri, kad aizvietošana ir bijusi izdevīga, bez lieliem sākuma finanšu ieguldījumiem?

Jā, ir. Meklējiet tos projekta LIFE FitforREACH mājaslapā sadaļā - [aizvietošanas piemēri](#) no Latvijas, kā arī aizvietošanas piemēru apkopojums no visām Baltijas valstīm – [skatīt šeit](#).

Autoru kolektīvs: Antonia Reihlen, Sigita Židonienė, Gražvydas Jegelevičius, Justė Kukučionė, LIFE Fit for REACH projekta partneri: Kauņas Tehnoloģiju Universitāte Vides Inženierzinātņu institūts, Baltijas Vides Forums Igaunija, Baltijas Vides Forums Lietuva, Baltijas Vides Forums Latvija, Ekodizaina kompetences centrs, Hendrikson&Ko.

Publikāciju latviešu valodā sagatavoja: Agnese Meija-Toropova, Kristīne Sēnele, Līga Kārkle (Baltijas Vides Forums Latvija)

Šī publikācija ir sagatavota projekta LIFE FitforREACH ietvaros, šīs publikācijas saturs neatspoguļo ES viedokli, un pilnu atbildību par to uzņemas autori un NVO Baltijas Vides Forums.

Projektu “Baltijas pilotpasākumi bīstamo ķīmisko vielu emisiju samazināšanā, izmantojot aizvietošanu un resursu efektivitāti” (LIFE Fit for REACH, Nr. LIFE14ENV/LV000174) līdzfinansē Eiropas Savienības programma LIFE un Valsts reģionālās attīstības aģentūra.